

De strijdbare Joop

Houden van Joop ter Heul, is dat heulen met de vijand?

„Ik vind dat meisjes niet moeten studeren. Ik zeg ook tegen Pop, wanneer je de vijfde door bent, dan ga je naar de kookschool. Ik heb liever een vrouw die goed kan koken, dan een die alle oude Griekse heren van buiten kent”, zegt Kees, de broer van Joop ter Heul, in 1919. En Pop gaat naar de kookschool! In de „Kies-exact-tijd” zou deze uitspraak hoogstens uit de mond van Van Kooten afkomstig kunnen zijn, als variatie op „Houd je d'r buiten Cock”. Onvervaard stelt Sylvia Dornseiffer echter in een voorwoord ter begeleiding van de tentoonstelling over Cissy van Marxveldt (1889-1948), dat Cissy weer mag. „Zelfs in academische en feministische kring.” Het zit 'm in dat woordje „zelfs”! Sommigen noemen het onbegrijpelijk dat Joop ter Heul nog bij duizenden over de toonbank gaat. Misschien valt er toch iets van te begrijpen.

Door ELLEN DE VRIES

Honderd jaar geleden werd Cissy van Marxveldt geboren in het Friese plaatsje Oranjewoud. Het Museum Willem van Haren in Heerenveen heeft om Van Marxveldt (pseudoniem voor Setske de Haan) postuum te eren een tentoonstelling over haar leven en werk ingericht. Dat feministen van nu de meisjesboeken warm onthalen, maakt de expositie niet echt waar. Wel is het een feit dat de boeken door veel vrouwen gelezen worden. Indertijd was Van Marxveldt al verschrikkelijk populair en ook nu nog worden er jaarlijks vele exemplaren van haar werk verkocht en blijken vooral de „Joop ter Heul”-boeken in de bibliotheek altijd uitgeleend te zijn.

Onbegrijpelijk

Of je daarmee kunt zeggen dat Joop ter Heul geliefde lectuur voor feministes is, is natuurlijk de vraag. In ieder geval is de discussie of Joop „mag of niet mag” voorbij. „Geen feministe, die Joop ter Heul”, concludeert Cisca Ruitershuys in 1980 in Opzij. Truus Rutter schrijft in een reactie op Dornseiffer, „Cissy mag dus weer, waarom ook niet. Maar haar boeken zijn op zijn minst passé (...)”. Zij vindt het „onbegrijpelijk dat uitgeverij West-Friesland per jaar nog duizenden Ter Heul-boeken verkoopt. Veel exemplaren zullen door moeder, tante of oma uit nostalgische overwegingen gekocht worden, dat kan niet anders.” Misschien zijn er echter nog wel andere dan nostalgische redenen als verklaringgrond geldig.

Brutaal

Tussen 1919 en 1925 verschenen, met steeds een tussenpoos van twee jaar, respectievelijk „De HBS-tijd

van Joop ter Heul”, „Joop ter Heuls problemen”, „Joop van Dil-ter Heul” en „Joop en haar jongen”. In 1946 verscheen het nakomertje „De dochter van Joop ter Heul”. Omstreeks 1968 werden de vier eerste delen gebundeld en in omnibusvorm uitgegeven.

Voor mij was er dus de omnibus, die ik vanaf mijn 12e ruim vijf keer heb gelezen. Ik genoot. Vooral in de twee eerste delen werd ik meegesleept door de durf, de opstandigheid, de brutaliteit en voortvarendheid van Joop en van de spitse dialogen. Het taalgebruik bevreedde me soms wel, maar dat had ook iets aantrekkelijk interessants.

Bij herlezing nu bekijk ik ietwat gefronst de destijds populaire uitdrukkingen. Desondanks heb ik „geproest van het lachen”, „snakte” ik naar de volgende bladzij en „joelde” ik het net nog niet uit van louter „piezeler”.

In mijn nu dertig jaar oude ogen die gedreven worden door het kwade geweten „een slecht boek mooi te hebben gevonden” is het geruststellend om te zien, dat Joop zich wel degelijk verzet tegen het draaiboek van het betamelijke meisje uit de gegoede klasse. Haar oudere zus Julie hult zich in zijde, „schuiert” voortdurend heur haar, vindt alles „vuilgair”, luidt regelmatig aan hoof- en stroopt de huwelijksmarkt nauwkeurig af. Joop, of Joost (eigenlijk Josephine), heeft lak aan dergelijke zaken. Zij is sportief, gedraagt zich stoer, heeft nog niets op met mannen- en een afkeer van de typische „vrouwenzaken”, waar Julie patent op lijkt te hebben. Nee, Joop houdt ervan om, „woest door de stad te karen”, „te fluiten tussen haar tanden” en „te maaien met haar armen”. Ze moet er niet aan denken om zich op haar 18e in een korset te persen, haar haar anders te moeten

dragen en niet meer op afgetrapte tennisschoenen te kunnen lopen. Sylvia Dornseiffer constateert in haar voorwoord dat Joop ter Heul een voorbeeld was van het ideaalbeeld van het „moderne meisje” van toen: jongensachtig en sportief.

Bestendige huisvrouw

Joop blijft in de loop van de cyclus echter niet dat ideaalbeeld. Eigenlijk kun je zeggen dat de wilde, zelfstandige Joop pijnlijk nauwkeurig wordt getemd tot het evenbeeld van wat haar zusje Julie altijd al is geweest. Langzamerhand zie je de stoere Joop verschrompelen als ze Leo leert kennen en trouwt. Al lezend ben je getuige van een bitter-domesticeringsproces. Joop wordt door haar man Leo van Dil bestraffend toegesproken als ze haar huishoudelijke plichten verzaakt door in een „joliege” bui haar stadsvriendinnen te bezoeken. Joop moet toestemming vragen om huishoudelijk personeel aan te nemen, ze mag niet zonder meer haar haren afknippen, ze mag eigenlijk niet roken en ga zo maar door.

De spanning in de latere delen ontstaat door de strijd die er om de gehoorzaming aan de regels voor een degelijke huisvrouw wordt gevoerd. Joop geeft zich niet meteen geheel gewonnen. Ze verzet zich wel degelijk en ze loopt zelfs eens weg. Man Leo maant haar voortdurend zich serieuzer in haar rol te schikken. Sterker, hij bezweet haar dat huisvrouw-zijn geen spel is, maar een manier van bestaan: „Het huwelijk is geen spelletje dat je ernstig of nonchalant speelt, al naar je er zin in hebt.” Joop is ergens voor bestemd en daarvoor zal ze moeten leren alles op te geven dat haar vrolijk, zorgeloos en zonder hoofdpijn door het leven deed gaan. Ze spartelt weliswaar tegen, maar de uitkomst van

Mevrouw Van Dil-Ter Heul aan de voeten van haar man

het proces staat vast blijkens de woorden van Leo: „Ik ben benieuwd wat je nog allemaal moet uithalen, voordat je een bestendige huisvrouw wordt.”

Zoetjesaan verandert Joop dan ook in een moederlijk, zorgzaam, altruïstisch type en perst zich alsnog in het huishoudelijke korset, dat na enige tijd niet meer knelt. Hoewel vriendin Kitty op kantoor gaat werken, Pien de tekenacademie bezoekt en Loutje Engels gaat studeren, volgen de andere drie vriendinnen van Joop de kookschool en vinden alle vriendinnen uiteindelijk hun geluk in de Liefde. Joop ter Heul verandert langzaam van het ideaal van de opstandige jeugd in de ideale moeder.

Dochter

Het huishouden en moederschap als eindstation van een baldadige, recalcitrante, opstandige jeugd, dat is het verhaal van Joop ter Heul. Dat hele proces is in samengebalde vorm nog eens terug te vinden in „De dochter van Joop ter Heul”, sinds kort in een nieuwe uitgave toegevoegd aan de omnibus. Er is niet doorheen te komen: ze mist de humor van haar moeder. Joop van Dil bezoekt de huishoudschool, probeert niet als haar moeder baldadig te zijn en ook bij haar ligt een huwelijk in het verschiet. Moeder Joop van Dil-ter Heul is inmiddels helemaal een ingetogen, zoetsappige mevrouw geworden.

Ruiter en Dresselhuys hebben gelijk, feministisch is Joop ter Heul niet. Desondanks blijft Joop ter Heul iemand met wie ik mij ook als feministe kan identificeren en daarin geef ik Dornseiffer dan weer een beetje gelijk. Hoe dat mogelijk is? Wellicht licht ik heel selectief uit de gehele omnibus de weerbarstigste jonge Joop, die wel degelijk een ook nu

nog herkenbare nieuwe invulling aan de vrouwelijkheid van toen gaf. Haar durf en moed uit de schoolbanken-tijd spreken me aan. Wie fantaseert er niet over altijd een antwoord te hebben en de meest penibele situaties met humor te lijf te gaan?

Ik bemerk bij lezing van het laatste deel van de cyclus, dat de oudere Joop, mevrouw Van Dil-ter Heul, mij ook met een zekere neerslachtigheid vervult. De schijnbare onvermijdelijkheid van de huwelijkse status, het vermorzen van Joops wil zich te keren tegen de aan vrouwen opgelegde normen roepen verzet en verontwaardiging op. Haar dochter legt dezelfde weg af.

Nederlaag

Ligt misschien niet iets van de verklaring van de aantrekkelijkheid van de Joop ter Heul-cyclus juist in deze nederlaag van de opstandige Joop? Voor de meeste vrouwen is dit pijnlijke proces van inpassing en aanpassing ook o, zo herkenbaar. Is het niet heerlijk jezelf zowel te spiegel en in de opstandigheid en het verzet als je te verzoemen met je geleden nederlaag door over die van mevrouw Van Dil te lezen? Alle pijn van het maatschappelijk bestaan van vrouwen en alle maatschappelijke druk die op vrouwen wordt uitgeoefend komt in haar duidelijk naar voren.

Of vrouwen na het lezen van Van Marxveldt zich resoluut op de feministische barricaden storten? Ik denk het niet. Maar mijn geliefde jeugdboek heeft mij er in elk geval ook niet van weerhouden het wel te doen. En voor de beantwoording van de vraag waarom Van Marxveldts boeken nu nog populair zijn, is hun „feministisch gehalte” niet interessant.

Tentoonstelling Cissy van Marxveldt in Museum Willem van Haren, Heerenveen.